

Aangifte- en meldingsbereidheid:

Trends en determinanten

Steve van de Weijer

Wim Bernasco

Samenvatting

Het is voor overheden van groot belang dat slachtoffers van misdrijven hiervan melding maken bij de politie, en bij voorkeur ook aangifte doen. Een melding is van belang voor de informatiepositie van de politie, en een aangifte is in veel gevallen noodzakelijk om een opsporingsonderzoek te kunnen starten. De cijfers uit de Veiligheidsmonitor lijken er op te wijzen dat de aangiftebereidheid in Nederland sinds 2005 daalt. De Tweede Kamer heeft daarom de minister gevraagd om onderzoek te laten doen naar de oorzaken van deze daling en mogelijkheden om de aangiftebereidheid te vergroten.

Dit onderzoek heeft als doel om ter beantwoording van vragen uit de Tweede Kamer informatie te verzamelen ter verklaring van de daling in de (cijfers over de) aangiftebereidheid van burgers, en om op basis van de uitkomsten waar mogelijk aanknopingspunten te benoemen voor beleid dat zich richt op het vergroten van de aangiftebereidheid. De hoofdvraag luidt: hoe kan de (vermeende) daling in de aangiftebereidheid van burgers in de periode 2005 tot 2015 worden verklaard?

Om deze vraag te beantwoorden is allereerst een literatuurstudie naar trends en determinanten van aangifte- en meldingsbereidheid uitgevoerd. De resultaten met betrekking tot deze eerdere onderzoeken zijn niet eenduidig. In Nederlandse onderzoeken worden dalende, stijgende en stabiele trends gevonden, waarbij de dalende trend verklaard kan worden door een verandering in de compositie van delicten. In Amerikaans onderzoek wordt een stijgende aangiftebereidheid gevonden terwijl uit Brits en Canadees onderzoek juist een dalende aangiftebereidheid blijkt.

Om deze trends in de aangifte- en meldingsbereidheid te kunnen duiden, is het nodig inzicht te hebben in de factoren die van invloed zijn op de keuze van slachtoffers om melding en aangifte te doen bij de politie. Als theoretisch uitgangspunt is genomen dat het al dan niet doen van een aangifte van een misdrijf een doelgerichte keuze is tussen twee alternatieven. Wanneer een individu de keuze heeft tussen het wel of niet doen van een aangifte, zal hij of zij een afweging maken van de verwachte baten en verwachte kosten van elk van beide

alternatieven, en vervolgens het alternatief kiezen waarvan de verwachte baten minus de verwachte kosten het hoogst zijn. Deze verwachte kosten en baten worden beschreven als uiteenlopende economische (materiële kosten en baten), en psychologische (emoties en attitudes) criteria, die mogelijk ook nog beïnvloed worden door de plaats van het slachtoffer in de samenleving en door de relatie tussen dader en slachtoffer.

In de Nederlandse en internationale literatuur worden diverse determinanten van aangifte- en meldingsbereidheid gevonden op delict-, slachtoffer- en omgevingsniveau. Met name van de determinanten op delictniveau wordt vaak een significante invloed op de aangifte- en meldingsbereidheid geconstateerd. Resultaten met betrekking tot de kenmerken van het slachtoffer zelf of de regio waarin het slachtoffer woont zijn minder eenduidig en vaak niet significant. In de literatuur wordt gevonden dat de ernst van het delict (materiële schade of fysiek letsel), het verzekerd zijn voor de schade en de aangiftemogelijkheden de aangifte- en meldingsbereidheid vergroten, wat conform de verwachtingen op basis van de economische criteria is. Daarnaast blijken het type delict en de locatie waar het delict plaatsvindt belangrijke determinanten te zijn voor de beslissing van het slachtoffer om melding te maken en/of aangifte te doen van het delict. Ook wordt vaak gevonden dat slachtoffers een grotere aangifte- en meldingsbereidheid hebben naarmate ze een positievere attitude ten opzichte van de politie hebben. De in de literatuur gevonden verbanden tussen aangiftebereidheid en andere slachtoffer- en omgevingskenmerken zijn niet eenduidig en vaak niet significant. Psychologische criteria die mogelijk van invloed zijn op aangiftebereidheid (behoefte aan vergelding, schuldgevoel, schaamte, sociale normen van naasten) zijn zelden of nooit onderzocht.

Om zowel de trends in aangifte- en meldingsbereidheid als de determinanten van aangifte- en meldingsbereidheid te onderzoeken wordt gebruik gemaakt van gegevens uit meerdere jaargangen van de Veiligheidsmonitor (2005-2015). De Veiligheidsmonitor bevat veel gegevens over kenmerken en attitudes van slachtoffers die ook in eerder onderzoek naar aangiftebereidheid zijn onderzocht. Wat betreft de delictkenmerken bevat de Veiligheidsmonitor informatie over het type delict, de locatie van het delict en de relatie tussen de dader en het slachtoffer. Omdat de Veiligheidsmonitor niet specifiek is opgezet om onderzoek te doen naar aangifte- en meldingsbereidheid, ontbreken er echter veel delictkenmerken die volgens de theorie en volgens de uitkomsten van eerder onderzoek zeer relevant zijn voor het verklaren van de aangifte- en meldingsbereidheid, zoals de ernst van het delict, het hebben van een verzekering voor de geleden schade en de beschikbare aangiftemogelijkheden. De Veiligheidsmonitor bevat daarnaast geen regionale kenmerken, deze zijn echter uit de data gecreëerd door individuele kenmerken te aggregeren naar districtsniveau.

In de analyses zijn allereerst de trends in aangifte- en meldingsbereidheid bekeken. Deze trends laten een lichte stijging in de meldingsbereidheid zien, van 31 procent in 2005 naar 34 procent in 2015. De aangiftebereidheid is daarenegen licht gedaald van 29 procent in 2005 naar 26 procent in 2015. Wanneer aangiftes via internet niet worden meegenomen is de aangiftebereidheid zelfs gedaald naar 19 procent in 2015. De in dit onderzoek gevonden trends wijken af van de door het CBS gevonden trends, wat het gevolg is van verschillen in

de berekening van de aangifte- en meldingsbereidheid met betrekking tot het omgaan met methodenbreuken, het omgaan met missende waarden en het uitsluiten van respondenten met bepaalde antwoordpatronen. Daarnaast blijkt uit de in dit rapport gevonden cijfers dat er binnen de verschillende versies van de Veiligheidsmonitor nauwelijks trends waarneembaar zijn, maar dat er vooral verschillen zijn in de aangifte- en meldingsbereidheid tussen de verschillende versies van de Veiligheidsmonitor. Dit duidt er dus op dat de gevonden trends het gevolg lijken te zijn van methodologische verschillen tussen opeenvolgende metingen van de Veiligheidsmonitor over de tijd. In overeenstemming met deze conclusie tonen ook de multivariate analyses aan dat de gevonden trends verdwijnen wanneer in de analyses gecontroleerd wordt voor de methodebreuken in de metingen van de Veiligheidsmonitor. Het antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek - *hoe kan de (vermeende) daling in de aangiftebereidheid van burgers in de periode 2005 tot en met 2015 worden verklaard?* - is dan ook dat de gevonden daling in aangifte- en meldingsbereidheid het gevolg is van methodologische verschillen in de metingen van aangifte- en meldingsbereidheid over de tijd.

De multivariate analyses tonen verder aan dat vooral delictkenmerken bijdragen aan het verklaren van aangifte- en meldingsbereidheid. Deze kenmerken verklaren ongeveer 14 en 12 procent van de variantie van, respectievelijk, de aangifte- en meldingsbereidheid. Slachtoffer- en districtskennmerken hangen wel vaak significant samen met de aangifte- en meldingsbereidheid, wat mogelijk komt door de grote omvang van de steekproef, maar verklaren nog geen één procent van de variantie. Voor het vergroten van de aangifte- en meldingsbereidheid lijken daarom vooral de delictkenmerken relevant. Een manier om de aangifte- en meldingsbereidheid te vergroten is mogelijk om slachtoffers van cybercriminaliteit te stimuleren vaker melding te maken en aangifte te doen. Cybercriminaliteit komt volgens slachtofferenquêtes tegenwoordig namelijk steeds vaker voor, terwijl uit de analyses uit dit rapport blijkt dat slachtoffers van deze delicten zelden naar de politie stappen. De aangifte- en meldingsbereidheid lijkt dus sterk vergroot te kunnen worden door slachtoffers van deze delicten te stimuleren om zich vaker te melden bij de politie.

Tot slot worden in de discussie de beperkingen van het huidige onderzoek besproken en worden suggesties gedaan voor vervolgonderzoek naar aangifte- en meldingsbereidheid.